

Արշակ Չոպանյան

Երագը

Ա.

Երագ մըն էր դողդոջուն ու դալկահար,
Ոգի մ'կհսամեռ,
Չոր իրիկուն մը լուսնի շող մը նիհար
Մենյակս էր նետեր:

Կարծես երկայն թաքուն վրշտով մը մինակ
Տանջվելե խոնջած,
Եկեր ինկեր էր, ոգեսպառ, տխրունակ,
Թները փրրթած:

Գիրկ առի գայն ու շոյեցի ընդերկար
Մարմնիկը հատած,
Որուն մեջ լույսը հիմա, հիվանդ, կդողար
Չերթ կանթեղ մ'առկայծ:

Ես սիրեցի, ինչպես տխեղծ աղջիկներ
Կսիրենք գթոտ,
Սիրեցի գայն՝ որովհետև դժբախտ էր
Ցավով մ'անձանոթ:

Բ.

Շաբաթ մ'ամբողջ մեր խեղճ տարփանքը տևեց.
Բարձիս վրա պատկած,
Գլխուս մոտիկ երագն իր ողբը հրծծեց
Խուլ ձայնով մը ցած:

Կըսեր ինձի բոլոր իղձերը փշրած
Իր դառըն կյանքին,
Ու կպատմեր երկինքին մեջ լուսամած
Իր վիճտը մթին:

Եվ ես անոր կպատմեի մեր ցավերն
Աշխարհի վրան,
Ու կըսեի. “Ամեն տեղ, վարն ինչպես վերն,
Ցավն է տիրական”:

Ու մեր եղբայր հոգիներուն մեջ գորով
Մը ծնավ անհուն,
Եվ սփոփանք պահ մը գտանք իրարմով
Մեր մորմոքներուն:

Գ.

Ինձի հաճախ երկնքին վրա կխոսեր
Մելամաղձորեն.
Կըսեր ինչպես հոն իրարու կուտան սեր
Աստղե՛րը հրեղեն:

“Հոգիներ են,— կըսեր,— որ ջինջ եթերին
Մեջ կապրեին կյանքով
Մը տենդագին, կյանքով մ'որ լի է խորին
Հույզով, տանջանքով:

Մերն է անոնց տենչն ու հրայրքն անհեղի,

Մերը բռնավոր,
Մերը կույր, Մերն՝ անողորմ ու պաշտելի,
Մերն ամենագոր:

Երբոր ժպտի անոնց, անուշ ու պայծառ,
Հպարտ կվառին,
Ու երբ գրկվին անոր շողեն բարերար,
Թոշնած կմարին:

Դ.

Բայց խոցվածներն այդ մերթ կիջնեն երկնքեն
Ձեր երկրին վրա մութ,
Ամոքել հոս՝ սրտի մ'հայմամբ մարդկեղեն
Իրենց ցավն անգութ:

Եվ աստոնց էջքն է որ հոգվույն մեջ մարդոց
Կթափե տրտում
Անրջանքներն անասելի, քաղցրաբոց
Խանդերն անպատում:

Ես այդ դժբախտ հոգիներեն մեկն էի.
Անեծք մ'ահավոր
Խամրեց օրերս, զանոնք դարձուց ամայի
Անապատ մը չոր:

Բայց մեջս արդեն հուրը տակավ կմարի,
Կզգամ, վերջս է մոտ...
Եղբա՛յր, հիշե՛ գիս՝ պահերուդ մեջ ցավի՝
Հուշով գորովոտ”:

Ե.

Ու գիշեր մ'ան մեռավ. իզո՛ւր ջանացի,
Ժամերով երկայն,

Թափելով վրան հեղեղներ արցունքի,
Արթնցընել գայն:

Հետո, մինակ, կատարեցի ես, ավա՛ղ,
Սև հանդեսն անոր
Թաղմանը, ե՛ս քահանա, ե՛ս դիաթաղ,
Ե՛ս հուղարկավոր:

Իմ սուգիս մեջ փաթթեցի գայն, ու կերոն
Ըրի հառաչներս.
Եվ ընդերկար հեծկլտացի, լացի հոն,
Եղերամոր պես:

Հետո, բացի սիրտս ու այնտեղ թաղեցի
Երագն անկենդան.
Քովիկն այնքա՛ն մեռելներու սիրելի՛
Որ հոն կքնանան:

ՕՐՈՐ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Դուն նստեր ես ճամփաներուն անկյունը,
Մազերդ ի վար իջեր կախվեր է ձյունը,
Մարմնույդ վրան կփոսանան մութ խոցեր
Եվ աշվրներիդ արյունի լիճ են դարձել:

Ո՞ր չար պարիկը հյուսեց թելը բախտիդ...
Ո՞վ տեսնելով քեզ տապալած ու վտիտ՝
Պիտի հիշե, որ դուն երբեմնն հզոր
Աղջիկն էիր սև աչքերով լուսավոր:

Կծփային մազերդ ինչպես դրոշ մը լայն՝
Ազատ լեռան մեջ ուր հոգիդ մեծաճայն
Կմորնչեր խոյանալով սարե սար,
Ու ծոցդ հպարտ՝ մեղր ու կաթով կուռենար:

Քեզ ցանկացին հելուզակները բոլոր.
Պաշարեցին քեզ ոսոխներ ահավոր.
Երկար ատեն ոգորեցար, կովեցար,
Մինչև ա՛լ խոնջ ինկար գետին ուժասպառ:

Եվ քու հոգիդ արգավանդ էր ու բարի՝
Կործանարար ուժերուն մեջ վիթխարի.
Դուն կայնքի ծիլ մ'ավելցուցիր աշխարհին,
Մատերդ հողեն գեղեցկություն հանեցին:

Դուն Անահիտն էիր խաղաղ աչքերով,
Ոսկիամայրն էիր պայծառ լանջքերով,
Ծոցեդ՝ բարիք, նայվածքեդ լույս կտեղար,
Շրթներդ դաշն էին, ու ձեռքդ՝ ճարտար:

Եկան խուժերն ու ձեռքիդ կապ անցուցին,
Բզբրտեցին, աղարտեցին ծոցդ անգին.
Եվ բյուրախոց դարձար դուն Մայրը կարմիր՝
Գողգոթային ճանփուն վրա ծնրադիր:

Ի՛նչ գեղեցիկ, ի՛նչ քաջ եղար ցավին մեջ...
Աղետքին տակ հոգիդ մնացեր էր անշեջ.
Կարծր լուծեր կոտորեցիր ու մահեն
Քանի՛ անգամ ոտքի ելար դուն նորեն:

Աչքրդ լույսին կսևեռեր անդադար.
Միտքդ, խիզախ, նոր աշխարհին կդառնար.
Ու դարերով համառեցար, առանձին,
Թումբ ձևանալ ասիական հեղեղին:

Մեծցավ հեղեղն ու զգեստնեց քեզ մոլեգին
Ու մարեց բոցրդ թափով իր ալիքին.

Չվառական, խավարին մեջ, հողամած,
Միշտ կենդանի, դուն սպասեցիր գալարված:

Գիշեր ատեն, մերթ հին շիրմաց խաչերը
Կերերային, ու Մասիսի քաջերը
Մութին մեջեն կշողային բարկաճայթ,
Աշվրներեն աձկելով շառ ճառագայթ:

Օդին մեջ խուլ կթընդային թմբուկներ,
Դուն, դող ելած, կառնեիր պահ մ'աչքըդ վեր,
Ու, վրդոված, կնայեիր լեռներուն,
Ոչի՛նչ՝ բայց մութը ծանր ու պաղ լռություն...

Օր մ'ալ ցավի ցնցման մը մեջ անսահման՝
Ցցվեցար մեծ ճիչով մ'անձկոտ ընդվզման,
Աշխարհ ձայնիդ խուլ մնաց ու բիրտ ուժին
Կույր գարշապարը ճգմեց ճիգըդ քուկին:

Բարկ հուրերու մեջ ճիվաղներ ցատկեցին,
Միրտդ այրեցին ու աշվրների փորեցին,
Տունեդ վանված, հովերուն տակ մնացիր,
Մերկ տարածված – չորս դին արյուն ու մոխիր:

Հինա նստեր ես, ցավագի՛ն ուրվական,
Ավերներուն պատկերին մեջ տխրական.
Կխաձկրտե վերքերըդ հովը սառուտ,
Արյուն կիյնա ծիծերեդ կաս-կապուտ:

Դանդաղորեն կժաժես գլուխդ ու կուլաս,
Ու ցած անուշ ձայնով օրոր կկարդաս
Ջավկրներուդ, որ արյունին մեջ ինկան
Եվ անոնց, որ չորս հովերուն ցրվեցան:

Օրո՛ր կանանչ աչններուն, լուսավետ
Աշվրներուն, որ մարեցան առհավետ,
Եվանոնց, որ դեռ կապրին ու կտանջվին
Զնդաններուն մեջ ու մռայլ արտորին:

Հերի՛ք, հերի՛ք... այդ օրորդ ողբ է մահու.
Ցավը սուրբ է, ցավը՝ մեծ ու փրկարար.
Ոչինչ կա վեհ, քան աշին տակ գոհն արի,
Գիշերին մեջ կհյուսվի այգը բարի:

Ժանտ դահիճներն ու քանդողները մթին
Փռշի պես պիտի անցնին ու ցնդին,
Ու մոխիրին մեջեն պիտի ելլես դուն,
Տառապանքեն նորոգված ու շողշողուն:

Մի՛ լար, մի՛ թույլ մագերդ հովուն տարտըղներ,
Մի՛ լար, մի՛ խեղճ գլուխըդ վար կործաներ.
Ճանչցիր դուն քեզ, ժողվե՛ ավյունըդ ցիրցան,
Հերի՛ք ուժերդ օտար տան սյուն կանգնեցան:

Հանգի՛ստ դժգույն եղբայրներուն, որ ինկան,
Ելի՛ր, օրհնե՛ մեզ, տարածե մեր վրան
Թևերդ անհուն: Թող մեր արյունն ու հոգին
Քու արևուդ մատաղ ըլլան ու ցամքին:

Մութին մեջեն պիտի ցցվիս հաղթական,
Աչքերդ աստղեր պիտի դառնան ու ցոլան.
Վերքերդ վարդ պիտի ըլլան հոտավետ
Ու լույս պիտի թափի ճերմակ մագերեդ:

Պիտի կանգնիս ճամփաներուն բերանը,
Պիտի քանդես Բռնության սև խորանը.
Ոտքի՛ ելիր, ցավերդ երկունքն են հսկա,

Ո՛վ, Մա՛յր, աշխա՛րհ մը ծոցիդ մեջ կխլըրտա: